

ŠEST SLOV DOKTORA KARLA ŠINDLERA

Právě se přehnal drobná pliskanice. Pak sem tam i vločka sněhu ve vzduchu. Šel jsem nahoru po Klatovské směrem k domovu. Trochu mě i záblo, onoho pátého května 1945, dopoledne. Na druhé straně, v oblasti Petákovy náměstí, chlap vede kolo po chodníku. Cože to vidím? Ano. Z řídítek mu visí malá československá vlajka!! Nebojácně mu visí z řídítek už šest let k smrti odsouzená československá vlajka!!!

Beru schody nahoru do třetího patra po dvou. Jsem na světě víc než dvanáct let, je květen a koncem srpna mi bude třináct, pokud přežiju jako dosud. Víc než půlka mého dosavadního života byl více méně život prostoupen ohrožením, ostatně jako život všech. A navíc, život, kdy nám všem žijícím bylo dáváno Němci všemi prostředky najevo, že my, Češi, jsme poněkud méněcenní. Bylo nám to dáváno najevo trvale, platilo to ve dne v noci, celých šest dlouhých let, od momentu, kdy jsme se octli v područí nad nás se nadřazujícího německého etnika, vedoucího úspěšnou válku, kdy porázejí jeden evropský stát za druhým.

Němci vládnu celé Evropě s hrdým vědomím, že jejich biologicko-psychologická vyvinutost je oprávněně nadřazuje nad veškerá ngermánská etnika, ba dokonce i některá germánská. Triumfovali. Vzali nám naši hrdou samostatnost. A primitivní Němci nám to dávali znát. Vnucovali nám malost, pocit méněcennosti a potlačovali tak naši hrdost. Přes to většina z nás, ač ještě děti, vědomí naší úspěšné

minulosti nepřestala v sobě hýčkat, a celých těch dlouhých šest let nepřestala vzdorovat vnitřně onomu trvalému tlaku. Ale stejně myslím, že i přes anekdoty proti nim nás to nedobře poznamenalo. Přitom Němci navenek, a také přes kolaboranty, milostivě dávali najevo, že ač Slované, jsme relativně výjimeční, ale nejméně úspěšnější pouze tehdy, když oni nás vedou. Nicméně všichni jsme, přes blížící se porážku Německa, stále poněkud zaplaveni tím šestiletým ponižováním a vnitřním bojem s tímto vědomím v nás jsme narušeni, naše lidská přirozenost je narušena. Nosíme ponižení v sobě a přese všechny dobré chvíle života, které to vědomí vnucované méněcennosti nedokázalo zabít, ba ani uličnictví, radost a smích nedokázalo zabít, přesto ten hnusný obsah v sobě máme stále, ale teď při spatření té veřejně prezentované československé vlaječky na bicyklu, jako by se udělala díra v duši a ten hnusný obsah začal konečně unikat pryč. Je mi teď dvanáct let a osm měsíců, a když jsem začal chodit do první třídy, byl jsem sice kluk, ale hrdý Čechoslovák. Všichni jsme byli hrdí na naše Československo, pyšní na naši samostatnost, skvělou, vyspělou úroveň, pyšní na pověstnou kvalitu vyráběných věcí. Řadili jsme se k nejvyspělejší desítku či dvanáctce států světa. Tohle povznášející a umíněné vědomí byl později náš tajný vzdor celou válku. Ale přesto ono méněcenné nás mrzáčilo a nedokázali jsme je vytěsnit pryč z nás. I když mi bylo necelých sedm let, vnímal jsem tehdy vše. Ano, už tehdy vše. A mám to poznání v sobě dodnes. Patří sem i Hitlerovy projevy slyšené z rádia, atmosféra i emoce kolem Mnichova, také naše, s výjimkou letectva, moderní armáda v olivově zelených vlněných uniformách a parabolických přilbách, připravená bránit naši zem. A pak sem patří i to, co přišlo přes noc, co mě zastihlo v Týně nad Vltavou. Československou vojenskou zeleň a zlaté emblémy vystřídala vojenská polní šed' Němců a cizí stříbřitost jejich emblémů od knoflíků na uniformách až po výložky. Vnímal jsem všechno tohle velmi ostře. Ta úderná změna v polní šed' působila na mé podvědomí jako jakási demonstrace mocné, opačné síly, která zaplavila přes noc naše území. Náraz té cizosti byl markantní, jelikož hojní vojáci Wehrmachtu se ten den pohybovali na zámeckém dvoře v mé bezprostřední blízkosti, a když někdo z nich se octl ke mně zády, prohlížel jsem si těsně zblízka tu šed' jejich kopřivové, polochlupaté látky. Šed' jen s nepatrnými stopami zelenkavosti, jakož i černý kožený opasek. A fascinoval mě fakt, že proto, aby se opasek neposouval samovolně dolů a zůstal v patřičné pozici, spočíval vzadu na dvou od sebe vzdálených stříbřitě šedých kovových háčcích, které byly zabudovány do vojenské blůzy coby oporky opasku; zvláštní novum pro moje šestileté oči, stejně jako černé, hrubé holínky, skoro bez lesku, sahající pod kolena a zvláště pak Teutonské helmy, černé kříže, hákové kříže, jinaké feníkové mince a především všemu nadřazená němčina. Vše muselo být napsáno německy nekompromisně jako první – v celém zbylém území naší země, velkoměsta skrz naskrz prostupovala češtinu přebíjející němčina, a to důsledně, do poslední zapadlé uličky, zrovna tak všechno české v městečkách, venku i uvnitř úředních budov, až po ty nejmenší osady. Veškeré tabulky s názvy ulic, odborné názvy na firemních tabulích obchodů, názvy měst na nádražích

a veřejných budovách, prostě naprosto všechno arogantně první německy a až vedle, nebo pod nadřazeným německým názvem smělo být u nás v Čechách totéž v češtině. Tato potupa silně zraňovala naše duše. Ve škole zaražení učitelé chodili od jedné lavice k druhé a štětečkem namočeným v černé tuši důsledně zamazávali v učebnicích vše, co připomínalo svobodnou republiku. Hlavně veškeré tvary slova „československý“ musely pryč. Snažili jsme se být nad věcí, ale marně – cítili jsme se zahanbeni, ubíjelo to cosi v nás.

A to byl teprve začátek. Brzy se začaly tisknout učebnice již v protektorátním duchu, vlajka byla také nová, taková protektorátní trikolóra. Vytvářela se pochopitelně jako druhá vedle nadřazené, říšské, nacistické červené, kde v bílém kruhu uprostřed byl černý hákový kříž. A ještě něco, co se vlastně skoro nikdy nepřipomíná. Na začátku každé hodiny ve škole, kdy třída při příchodu učitele vstala, bylo naříděno učitel i žákům pozdravit vztyčenou pravicí. Umíte si představit, jakou to znamenalo hanbu hned několikrát denně? Na začátku každé hodiny s rachotem vstali žáci v lavicích a zahajovali spolu s učitelem ve všech školách v celé zemi. Bylo úžasné, že mnozí učitelé dokázali spojit zdviženou pravici s gestem sednout. Platilo to celou dlouhou válku, celých nekonečných šest let a nebyla žádná legrace to všelijak sabotovat zvláště v době stanného práva či při návštěvách inspektora s odznakem NSDAP na klopě. Před každým fotbalovým zápasem uprostřed hřiště seřazená mužstva musela před plnými tribunami zahajovat a jeden z nich zvolal: Vůdci a sportu – načez všichni víceméně zahřměli – Zdar! Zatýkáni a popravy odbojářů i neodbojářů, pod trestem smrti zákaz poslechu nepřátelského rozhlasu, zrušení Skauta i Sokola, i když my skauti jsme se nějakou dobu tajně scházeli, žluté hvězdy Židů a postupná jejich likvidace metodou transportů pryč, to vše tvořilo trvale neklidný život v protektorátu.

Od vyhlášení války začalo samozřejmě platit povinné zatemnění oken ve městech i na vesnicích, nesměla prosvítat ani škvírka světla, to přísně hlídala policie. Ve vlcích a tramvajích jen modrá světla, reflektory aut měly návlaky a jen úzký proužek světla směl svítit na cestu. V ulicích naprostá tma, ale směli jsme si svítit při chůzi černou tmou baterkama. Skoro vše bylo na přiděl. Vznikly potravinové lístky, dřevoplyn. Budovaly se veřejné protiletectvé kryty, později velké požární nádrže všude po městě i v parcích a ještě později obězdná sklepní okénka tam, kde byly domovní kryty. Hned na začátku války ve školách učitelé museli přečíst varování, že angličtí, později angloameričtí terorističtí letci shazují třeskové tužky a kdo je zvedne, vybuchne mu to v ruce. Sirény ohlašovaly letecké poplachy a brzo také první nálety, obrovské roje světlotmetů magicky řezaly tmou proti obloze, ohlušující protiletectvá zuřivá palba flaků, zničující výbuchy bomb, krátery po náletech, střepiny v ulicích. Bylo to zvláštním způsobem vzrušující. Po dobu vítězného tažení Německa Evropou se v ulicích odehrávaly slavnostní a námi ignorované pochody bubnujících Hitlerjugend, hnědých SA, slavnostní dupavé pochody armády a vedle stálého strachu z Gestapa v pozadí psychiky lidí tisíce dalších věcí. Deklarovaná nadřazenost německého národa, mírněná, jak již zmíněno uznáním české, zejména průmyslové šikovnosti dělníků pracujících pro konečné „vítězství Velkoněmecké říše na všech frontách pro Evropu“ mohla potěšit nanejvýš polokolaboranty. Takže

ta vlaječka 5. května 1945 vpravila do mě záblesk štěstí, ohromující signál zadostiučinění a posílila víru v akutní porážku šestiletého zničujícího ZLA. Doma už se vytáhly ukrývané látkové praporky a vyvěsily se v oknech. Československé vlajky se všude, při pohledu z okna, začaly objevovat jako houby po dešti, některé z nich docela velké. Nastalo velké zamazávání veškerých německých nápisů. Majitelé obchodů na štaflich sami s hrdým prožitkem s kbelíkem barvy a štětkou se zbavovali této formy německé nadřazenosti. Naproti nám, vedle kostela u Redemptoristů, bylo těch obchodů hned několik. První odvážlivci se snažili odzbrojovat ojedinělé německé vojáky. Byli jsme svědky několika dramatických situací, všechno nasvědčovalo, že se schyluje k povstání. A stala se úžasná věc. Vysílačky se zmocnili Češi a začal mluvit, burcovat a informovat tehdy mně neznámý doktor Karel Šindler. To, že promlouval jen a jen česky, to samo o sobě po nekonečných šesti letech působilo jako další úlevný zázrak. „Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří,“ tak vždy začínal. Ještě dnes pociťuji náznak slastného mrazení, když si v duchu vybavím ten jeho nádherný znělý hlas, jeho nádherně a sebevědomě znějící češtinu, hrdost, která z něho šla, a taky sílu a kultivovanost jeho hlasu. Jeho nádherná, hrdá čeština, neobyčejně svěží čeština nás provázela celý pátý květen až do pozdních hodin a druhý den až do okamžiku definitivního osvobození, dne šestého května, osmé hodiny patnácté minuty, kdy nám všem zvěstoval ten nejúžasnější fakt, všech úžasných faktů druhé světové války.

Ale v průběhu dne pátého května pokračovaly vážné i ozbrojené střety v ulicích, střety s odcházející ozbrojenou mocí; byli mrtví a nabyté štěstí začala doprovázet i nejistota, jak to všechno dopadne, přestože většina početného německého vojska se držela uvnitř kasáren, kterých ale bylo docela dost po celé Plzni. A v Praze se intenzivně brdovalo a stavěly se barikády. Právě hlas doktora Karla Šindlera, hrdého Čechoslováka – „Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří“ – se stal mocným ztělesněním naší svobody, sebevědomí i nádeje. Informoval dle pokynů revolučního vedení, instruoval, on byl tím mocným morálním a nosným sloupem celého dne, byl to on, který nás významně všechny spojoval a podával svědectví o velké aktivitě všech, kteří se připravovali i na případný odpor, kdyby Němci chtěli podobně jako v Praze zasáhnout. On nebyl okrajový doplněk povstání. Byl tou nejdůležitější psychologickou silou povstání. Obávám se, že to ani analytikům důsledně nedošlo. My se zdržovali převážně v domě, ostatně Němci z nedalekých kasáren kropili po určitou dobu dopoledne automatem protější roh Havířské ulice, kdykoli jsme já a pan Brabec povystrčili hlavu za roh na Klatovskou. Při každé dávce jsem viděl, jak se na protějším domě dělají a přibývají bílá kolečka po zásahu kulek. A v domě jsme většinou chtěli být z lidské potřeby stále spolu. Moje matka, sestra a naši blízcí přátelé jsme všelijak přebíhali neustále z bytu do bytu. Otec byl již dávno pryč. V uniformě československého důstojníka se odebral dolů do města, tam, kam ho povolalo vojenské velení organizujícího se povstání. Nastalá noc provázená tmou byla nejistá, plná napětí v nás, plná očekávání rána. Nikdo pořádně nešel spát. Oblečení jsme čekali. Černé papírové zatemnění zůstalo srolované nahoře, nespustili jsme ho a tím pádem nesvítili. Ale hlavní třída svítila a odraz jejího světla v bytě nám stačil. O půlnoci se 5. květen přehoupl v neděli 6. května

1945. Ve tři ráno náhle přechřestil po mokré žulové dlažbě hrozivě znějící německý pancéř s černým křížem na boku, spěchal nahoru na Bory a bylo zase ticho, nebyla slyšet žádná, ani vzdálená střelba jako v den předtím. Někteří dřímali v šeru vsedě, venku teď drobně prší, zapnuté rádio svítí, ale mlčí; doktor Šindler, když se včera pozdě v noci loučil, slíbil, že v pět ráno se opět přihlásí.

A opravdu. V pět ráno konečně znovu byl s námi: „Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří.“ Z jeho nepolevujícího svěžehého hlasu nadále šlo takové zvláštní bezpečí i naděje v tom šeru před rozbřeskem. Přesto napětí a napjaté očekávání uvnitř nás sílilo. Čekali jsme vlastně už jen na to, co příště doktor Šindler řekne, čekali jsme jen na něj v nesnesitelném pocitu, doufali a zírali na zapnutý mlčící radiopřijímač.

Když se ozval: „Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří,“ řekl něco, co nás skutečně vzrušilo. Už velmi brzo nám bude moci přinést tu nejradostnější, nejúlevnější zprávu, na kterou všichni čekáme, na kterou léta čekáme, zoufale doufáme. „Neodcházejte od přijímačů, věřím, že to nebude už dlouho trvat.“ Domluvil a nastalo zase ticho. Tady si nečiním nárok na přesnost, zdaleka ne, jen určitě vím, že to bylo řečeno v tomto smyslu, bylo z jeho slov patrné, že už se něco konečně stane. Něco teď ještě neuvěřitelného, a nastane-li to, pak k zbláznění šťastného. Nastal den, už je osm a venku zase trochu prší. Pak zase on: „Čekejte, čekejte ještě malou chvíli, už to bude.“ A ticho. Všichni soustředěně vnikáme svou myslí do té bedničky, to napětí se fakt už nedá vydržet; co když ti šedoplní Němci v kasárnách něco podniknou a vše zmaří? To nikdo nahlas neřekl. Všichni zatnutě mlčíme. Čekáme a strašně moc si přejeme, ať nenastane žádný neblahý zvrat.

Bylo už hodně přes osm hodin ráno, když se doktor Šindler po neustálém čekání, které jsme prožívali jako mučivě nekonečné, konečně ozval. Jásavě, jásavě na nás všechny volal skrze přijímače, volal na celou Plzeň, volal a zvěstoval definitivní konec poroby, definitivní a spravedlivý triumf nad Německem – dnes všichni víme všechno, ale tehdy jsme nevěděli nic, kdo vůbec přijde a definitivně nás zbaví tíže těch šest let, a já si tentokrát naprosto neomylně přesně pamatuji a stále doktora Šindlera slyším, jak, a to znovu zdůrazňuji, jak přesně, končilo to zvěstování nejvyšší možné povznášející síly – jak končilo jeho posledních šest slov včetně předložky; možná ještě není ode mě přesné jeho – „neboť vám všem slavnostně sděluji, že“ –, ale teď to, co přijde, to si pamatuji naprosto přesně, jakoby těch šest slov pronesl právě teď: – „Americké tanky vjely na náměstí Republiky.“ – Pauza na moment. Duši zaplavilo něco, co se sdělit nedá. Ta slova on řekl věcně, až lakonicky, ale pouze těch šest slov takto pronesl a mělo to nejdokonaleji obsaženou historickou hloubku. Byl si vědom, že to vlastní faktické sdělení musí být na tu chvíli prosto emoce, nesmí být ničím zkreslené. Proto on to musel říct věcně, obsažná závažnost převratného sdělení našeho přežití byla osudová a definitivní. Těchto šest slov se do mě nesmazatelně vrylo a jsou tam. Slovo „vjely“ bylo elektrizující svou magickou podstatou, i minulým časem. Obsahovalo definitivní zakončení, obsahovalo tečku. Bylo už víc než 8.15 ráno. V momentu šťastného pochopení, co se stalo, Plzeň explodovala. Byl to zvláštní výbuch bez sebemenšího zvuku. Tak to pocítuji. Ale dál už vím opět přesně – nastal obrovský, bezeslovný hromadný pohyb. A doktor Šindler nádherně dál rozváděl a popisoval, co sám zažívá, co viděl, ale velkou měrou vše už do prázdna. Protože v ten

moment jsme všichni, kdo mohli, všichni jsme rychle popadli něco na sebe, někdo i deštník, a vrhli se ke dveřím a prchali směrem k náměstí, i klíče zůstaly viset v zámku, nevypnuté rádio mluví do prázdna, neboť všichni, celá Plzeň, jsme opustili mnohdy nezamčené byty a záhy dav v ulicích, to jest my, tvořil mlčící tok, toky se slévají a mění v řeku lidí, všichni mlčky spěcháme a naše řeka pluje vozovkou k Brance a skrz a kolem ní do Fodermayerovy ulice, jsme tam hlava na hlavě. Máma, já, sestra Irena a ještě snad Eva Leissů z prvního poschodí, jen my, protože otec byl jako voják kdovikde, a nějak jsme se dostali i skrz pár rozveřených deštníků skoro na roh Fodermayerovy a Říšské ulice a roh náměstí s pohledem na do nebe trčící věž svatého Bartoloměje.

A teď – moje Životní vteřina. Zásadní života zlom. Neskutečný, nejskutečnější vjem vjemů. Vidím olivově zelenou horní část tanku s bílou pěticípou hvězdou. Ta olivově zelená je dojemná, je přátelská. Přes hlavy lidí vidím, že tank je pokryt šefříkem a nahoře na tanku stojí Američan v olivově zelené helmě jako zjevení. Naprosto jiná, neněmecká, olivová postava. Ční vzhůru, ale pak podává ruce vztahujícím se rukám lidí. Lidé zdraví, volají, jsme opilí štěstím. Dnes ve mně zní ta chvíle, která ve mně nikdy neumře... něco jako hudba, jako velebná síla vrcholu skladby „Pomp And Circumstance“. Ono ráno je ale ta síla štěstí ve mně nesdílitelná. Nemohu vůbec mluvit, abych nezačal vzlykat.

Vtom zabere hlasitě benzínový motor tanku a tank trochu popojede. Je součástí dlouhé kolony. To krátké zabrání motoru, jeho mocný hlas nakonec nezadržitelně vehnal slzy pohnutí do očí. To sebevědomé zabrání amerického motoru zvýrazil patos celé té dějinné chvíle. Dějinné chvíle osvobozujícího zlomu našich životů. Skrze naše oči to vše vniká do nás a navždy zůstává – to jsou Oni. – To nejsou Němci. – To jsou Američani. – Prší na ně šefík a dešť. – Jsou jiní. I jejich přílby jsou jiné. Úplně jiné a olivově zelené. To jejich zcela převratné pojetí oblečení vyzařuje zvláštní libost. Sestra za mnou řekne: Jak z Marsu. – Ale oni jsou z Marsu. Američani. Američani z Ameriky. – Neházejí třaskavé tužky. Jsou z Ameriky. A – me – ri – ča – ni! Od této chvíle také cosi okamžitě a navždy vím. Cosi úplného. Cosi, co mě nikdy neopustilo a nikdy nepolevilo. Nikdy. A nikdy nezklamalo. Existují různá definitivní poznání během vteřiny. Během pouhé vteřiny do vás vnikne souhrn určitých podvědomých vjemů, které dají vznik vašemu definitivnímu životnímu poznání. Je to něco jako návrat k samému počátku, jako losos nebo pták, kteří jsou čímsi neomylně vedeni, kterým směrem se dát na dalekou životní cestu. Kompas ve mně mi ve vteřině objasnil nalezený směr. Prostoupil vškeré mé dvanáctileté Já. Stojte na mokré dlažbě uprostřed davu nabírám do sebe skrze zrak a vědomí onu podstatu všeho, ono tmavě olivové sdělení, co zatím nemá jméno. Je to jen pocítovaná hodnota v duši na pokraji slz, jakési vděčné, silné pohnutí, nepojmenovávám to, nepojmenovávám to, ale brzo budu vědět, že jsem naplněn štěstím nejvyšší možné krásy jménem – Slušnost.

O osvobození Plzně napsal Ladislav Smoček hru **Nejlepší den**. V roce 1995 ji inscenoval ve výpravě Josefa Svobody v plzeňském Divadle J. K. Tyla. Hlavní roli hrál Pavel Kikinčuk.

Nezničitelná komedie „Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho“

Jak vás v roce 1965 napadla hra Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho? Jaké byly okolnosti jejího vzniku?

Hra mě napadla v roce 1965, jelikož existovala dlouho jakási první verze, napsaná už v roce 1957. Ve zmíněném roce, v létě, jsem dost převratně vystavěl její druhou, konečnou verzi, se záměrem hned po prázdninách ji začít zkoušet v našem čerstvě zrozeném divadle. Ale existence první, skromné verze byla životně důležitá pro vznik té druhé. Bez první verze by zcela určitě dnešní hra prostě nebyla. Její téma, vlastně jen bleskový zážitek jisté situace, žil ve mně dávno před rokem 1965, vegetoval ve mně jako nějaký bacil již od roku asi 1955. Byl to nevědomý zárodek budoucí hry. Bylo to takové nutkání, které mě navštěvovalo v průběhu dalších let ve vlnách, vlastně vždy vynořující se chuť ten zárodek nějak vyjádřit. A protože se to pořád vracelo, doráželo, to puzení bylo, jak jsem poznal, nepotlačitelné, tak se stalo, že o prázdninách roku 1957 za jednoho horkého letního dopoledne doma v Plzni jsem konečně sedl a se zvláštní dráždívou rozkoší a taky zvědavostí, co se bude dít, když se konečně odvážím skočit do vody a zkusím na papír zaznamenávat jakýsi děj mezi ne zcela jasnými postavami v mé hlavě. Děj zatím nijak promyšlený a připravený. A tak jsem ten den zahájil to své dobrodružství perem a inkoustem. Je nutno říct, že ta zmíněná rozkoš nebyla čistou rozkoší, neboť byla provázena neustálou námahou, jistou námahou myslí, kdy povaha té námahy spočívá dodnes v tom, že v sobě musíte – jinak se celý ten proces ve vás zhroutí – neustále vůli myslí vše udržovat, vše držet pohromadě, jinak z toho napjatého pomyslného lana, po kterém chcete dorazit na druhou stranu, spadnete. A aby se to nestalo, právě proto musíte držet maximálně živé to všechno současně najednou, postavy i pokoj, kde se to odehrává, nepřestat mít v sobě duševní obsahy těch lidských živočichů, jejich rozdílné zájmy i emoce... nedokážu teď přesně postihnout, co všechno musíte, prostě ta přítomnost všeho ve vás musí být úplná a musí existovat silně ve vaší myslí bez přestání a držet celý ten život neustále na doraz. Jinak z toho nic nebude. Tento nárok na nutný vrcholný duševní výkon byl a je to nejpodstatnější. Zvláštní je, že ten nutný trvalý nápor ve vaší hlavě, to maximální soustředění, nepřebije onu dráždívou rozkoš, o které jsem mluvil. A věřte nebo nevěřte, ty postavy začaly jednat pod tím jistým tlakem myslí samy, myslely a vyjadřovaly se po svém samy a já vlastně byl první divák představení, divák, který to živé dění v pokojíku zaznamenával, i když jsem nebyl divák, který sleduje děj v pohodě vsedě v hledišti, ale spíš trochu jako ještě nezkušený krotitel v manéži, v neustálém střehu, kdy nesmí ani na zlomek vteřiny přestat vnímat a hlídat současně všechny lvy. Ale přesto

jsem byl první šťastný divák. Představení se mi zřejmě líbilo, takže jsem pokračoval dál. První verzi příběhu, který v tom procesu postupně vznikal, a já ho zachycoval na papír, jsem dokončil za týden. Vývoj děje jsem vždy přestal zaznamenávat, když moje mysl přestala být silná, když prostě začala ochabovat a nefungovala na doraz. Zjistil jsem, že nemám nijak zvlášť dlouhou výdrž maximálního soustředění. Pak je třeba vše přerušit, protože i ten požitek, ta rozkoš, je ta tam, když se cítíte jako vymačkaný citron. Pak je lepší oddávat se třeba hedonismu v jakékoli formě, hýčkat v sobě medově sladké nic a čekat třeba i do druhého dne, až se dobijete. Nicméně z této první skromné verze zůstala v té definitivně vystavěné verzi, která vznikla až za dlouhých osm let – tedy v roce 1965, víceméně ve své původní podobě jen ta úvodní část, která končí tím, že se Burke dozví, že má výpověď. Drnutí podlahy matkou a dcerou jsem vytvořil a vložil na začátek hry až v roce 1965. V té první verzi z roku 1957 Burke s Tichými rovnou vstoupil na scénu a Burke pronese svou první větu: „Le Royaume me reverra!“

Jelikož ve vaší stručné otázce jisté dva pojmy nesou v sobě velký inspirující náboj, který má charakter výzvy – jsou to pojmy „okolnosti vzniku“ a „nápad“, tak ty, jak vidno, způsobily v mé hlavě malou explozi paměti a vyprovokovaly mě, že jsem se poprvé v životě snažil vystihnout ten můj tehdejší proces psaní, byť možná až zbytečně obšírně. To asi proto, že vím naprosto určitě, že nutnost zmobilizovat vše duševní v sobě na doraz a dokázat to držet, byla tehdy ta nejpodstatnější okolnost. Poznal jsem, že je to ten nejnütnější předpoklad vůbec, kdy nelze slevit ani „ř“ z vašeho osobního maxima. To byl rozhodující moment pro veškerou mou dramatickou budoucnost. To bylo moment jakéhosi jakože „početí“, aniž bych tehdy tušil, že k nějakému početí došlo. Ale právě že došlo. Byl tím onoho dopoledne – jak si dnes uvědomuju – určen definitivní směr mého života nebo alespoň jeho důležité části. Kdepak bych si pomyslel, že to bude ono letní dopoledne roku 1957 v Plzni, v mém pokoji našeho třípokojového bytu, ve třetím patře moderního činžáku z první republiky, kdy člověk to inkoustové dobrodružství prožíval jen jako soukromý požitek, jen pro sebe, jen pro jakési své potěšení, bez sebemenší myšlenky, že to napsané by se vůbec někdy mohlo objevit na jevišti, a že po padesáti osmi letech budu na toto téma v rozhovoru pro prestižní magazin jménem Reflex docela vážně a inspirativně tázán. Kdybych tehdy dopředu věděl, že se to jednou bude dávat v různých divadlech všelijak po světě, tak bych možná dojel ten rozjedřený chleba s máslem, který jsem z únavy vůbec nemohl dojíst, krajíc chleba, na kterém to máslo měklo v horkém letním dni.

Ale to, co si uvědomuji jako jakési puzení v sobě, bylo zřejmě důležité projevoování se čehosi, kdy to nejasné cosi chce, abyste to zkusil nějak vyjadřovat pomocí pera a papíru. To říkám hlavně proto, že ve vaší otázce – jak jsem naznačil – je důležitý, inspirující postřeh: „jaké to byly okolnosti“, co způsobily vznik diskutované hry. A já si teď ty okolnosti díky tomu pojmu znovu uvědomuji. A tu je pak nutno ještě mluvit o něčem vlastně banálním, ale co rovněž hrálo svou úlohu v budoucnosti. Jde o fakt, že když jsem přijel v roce 1952 z Plzně studovat do Prahy, odmítl jsem žít na koleji. A byl mi dohazen podnámem v malebné části Prahy, neboť jístí kamarádi po roce Prahu

i podnámem opouštěli, a já se tam nastěhoval a pak ho dlouhá léta užíval. A rovnou skočím z Prahy roku 1952 do Brna roku 1957, kde jsem přijal angažmá v divadle od ledna zmíněného roku. V Brně jsem rovněž bydlel v podnájmu (aniž bych opustil ten pražský), který mi rovněž přepustili kamarádi z gymnázia v Plzni, kteří rovněž opouštěli Brno, kde dostudovali na vysoké škole. Jak to vypadá, byl jsem tehdy prostě podnájemnický typ. Důležité je, že oba podnájmy hrály jistou podstatnou roli. Byla to „idea“ pokojíku, o který ve hře jde. Pokojík je dokonce předmětem základního konfliktu hry. Paní bytná v Praze byla tichá, úhledná starší paní, která dokonale respektovala mé soukromí, a její tehdy neprovdaná dcera, starší než já, rovněž. S dcerou jsme příležitostně příjemně hovořovali a je nutné říci, že ona byla pohledná, dosti mladá žena a nemá s pozdější osklivou Svatavou v mé hře nic společného, stejně jako s hrou nemá nic společného tichá, zdrženlivá pražská paní bytná. Bytná v Brně v šátku naopak – to byl výřečný gejzír. Dost vychrlá, snad ani gram tuku se na ni nevešel. Energická, hbitá jako čechetka, ač hodně přes osmdesát čilá jako vitr a vcelku srdečná a sympatická, i když ostrá jako nůžky. Vnikala neúnavně do mého pokoje každé ráno s hrnkem horkého čaje, se slivovicí uvnitř nebo někdy vedle, vše z vlastní iniciativy; marně jsem se této její dobrosrdečnosti bránil a tajně jsem se ranní slivovice před odchodem na zkoušku do divadla všelijak zbavoval. Že bytná ve hře asi hodně z ní má, je zřejmé. Pokojík v Brně nebyl nijak inspirativní. Naopak, podnám v Praze, tehdy v polovesnické poklidné části poblíž Stromovky a hospody Na Slamníku, svou atmosférou sehrál svou roli při vzniku hry. Takže brněnská paní asi měla podíl na charakteru bytné ve hře, stejně jako pražský pokojík. A ten vlastní impuls stran vzniku hry, na který se ptáte, se udal právě tam, v bezprostředním okolí domu, kde byl můj pražský podnám. Stalo se to cestou na tramvaj na Špejchar, vše bylo plně zelené, zvláště stromy kaštanů, vše v květu, bylo teplo, když jsem při chůzi spatřil pod tím jedním stromem opodál dceru bytné v srdečném rozhovoru s mužem. Vše nasvědčovalo tomu, že jsou si blízcí a šťastní. Že možná jde o zrod vážné známosti. Hned mě napadlo, že brzy dostanu výpověď a že si budu asi muset hledat nový podnám. Toto byl rozhodující vjem, rozhodující impuls pro dnes existující hru. To byl onen impuls, na který se ptáte, neboť se ve mně usadil natrvalo, dráždil, znovu a znovu se vracel po celá léta. A tak jsem si představoval, kdyby někdo, kdo by až patologicky lpěl na tom pokojíku a byl třeba starší, co by asi dělal, jak by to nesl? V mém případě by tehdy o nic tragického nešlo, prostě bych odešel, ostatně nikdy žádná výpověď nepřišla. Ale když začaly vznikat v mé hlavě představy postav jakéhosi Burkeho a jeho Eckermanna Tichého (tady byl modelem jeden náš známý, až směšně přeuctivý typ z Plzně), tak bylo vlastně na vše zaděláno. Pak přišla ona chvíle v létě roku 1957 a navíc brněnský ředitel divadla, později můj drahý přítel Zdeněk Dinter, mi na prázdniny dal přečíst malou autobiografickou knížku, kterou napsal režisér Jiří Frejka, s názvem Outěchovice, která tehdy ležela už přečtená vedle na stole, a milý název Outěchovice, což byla rodná vesnice a dětství režiséra Frejky, posloužil jako příjmení bytné. Rovněž poblíž ležela knížečka, kterou vlastnil otec, knížečka slavných citátů, kde se nacházel i citát „Le Royaume me reverra!“, který jsem rovněž použil jako první slova zamýšlené hry, a tak už to taky zůstalo. A to je asi tak všechno, všechny vnější prvky, které hrály roli při vzniku

hry *Podnájemník*, jak jsem tu první verzi nazval. Až po letech, už po vzniku svobodného pracoviště jménem Činoherní klub, opět za horkého léta roku 1965, jsem celý ten příběh s požitkem a tentokrát s vizí jevištní realizace zcela překomponoval, rozšířil – on se vlastně, zase pod tlakem myslí, rozšířil sám, a Burke v něm řešil situaci výpovědi diametrálně jinak než ve staré verzi a nakonec se v té konečné verzi ještě navíc dostavil ženich na plánovanou večeři. Přitom stará verze nebyla vůbec mnou viděna hyperbolicky; vše se odehrávalo výhradně přes dialog, v němž se Burke snaží Svatavě svatbu rozmluvit, ta prohlédne, uvědomí si pokrytectví i bezohledné sobectví Burkeho, kterého dosud až dojemně obdivovala a který byl pro ni charismatickou autoritou i ztělesněním dobra a obětavé přejícnosti, a přestože se on postaví mezi dveře, aby jí fyzicky zabránil v odchodu, rázně ho odstrčí a odejde. Tak jsem to tehdy prožil a zachytil. V konečné verzi, která je výbojná na všechny strany, se drhne podlaha a vzniknou mrtvoly. Burke skončil na židli se spolknutým klíčem v žaludku, ale nechtělo se mi ho tam nechat, a tak jsem jeden den zmobilizoval svou hlavu na mimořádný doraz, všichni mi postupně pod tlakem myslí oživilí a způsobili simultánně mezi sebou objemný dynamický závěr, který patří všem postavám hry. Ten vlastní závěr, kdy jsou venku ze skříně všichni, ten se musel odehrát a zaznamenat v jednom tahu. Ten tah vydržet – jak to už znáte z mého předešlého popisu – jsem myslím tehdy překvapivě zvládl na „první dobrou“. Samozřejmě, byl jsem pak chvíli vymačkaný citron jako obvykle a pamatuju se, že jsem pak hned jel na Košutku pořádně a s požitkem si zaplavat. No, a po prázdninách se to začalo zkoušet a v první části následujícího roku 1966 byla premiéra.

Hru jsem uvedl společně s hrou *Bludiště*, a to z toho jednoduchého důvodu, že *Bludiště* je na rozdíl od *Burkeho* jen aktovka na asi tak 45 minut a mně se ji nechtělo nechat ležet ladem, a navíc se většině lidí, co ji četli, moc líbila. *Bludiště* jsem napsal v roce 1964, hned po návratu z Anglie, kam jsem byl vyslán společně s dramatikem Františkem Pavlíčkem na divadelní konferenci v Londýně, kde jsem tehdy navštívil Hampton Court, královský zámek, k němuž je přivařeno známé Bludiště, které tvoří hodně vysoký, hustý živý plot, kde si každý, kdo si koupí vstupenku, může jít bloudit. Lístky u vchodu do bludiště prodával vrátný, různolící, modrooký starší pán v uniformě, vidím stále jeho dobrácky usměvavý, baculatý obličej pod brigadýrkou, byl vlídnost sama – to bylo tehdejší Anglii vlastní, vlídnost. A já v duchu uviděl chlapa u nás, v zemi zamořené podnikovými vrátnými v předepsané jednotné uniformě. Jejich vyhaslé, často bezkrevné tváře byly převážně prostoupené důležitostí a zlobou, za kterou pravděpodobně asi byl nějaký celoživotní mindrák. Tito, často už důchodci, v tmavé, nepřevé uniformě a se znakem na čepici, služební pistolí na koženém opasku a červenou páskou závodní stráže na rukávě, ve velké většině dávali návštěvníkům najevo svou důležitost a moc, tito nymandi, kteří si vsugerovali, že jsou u vchodu jakousi důležitou pevnou hrází před nepatřičnými živly a že jim byl svěřen významný post „byti strážci svatyně“. Dojem z toho milého, vlídného vrátného v Anglii byl takový, že doma nešlo odolat zkusit vyjádřit, jak by to eventuálně mohlo vypadat tehdy u nás. *Bludiště* a *Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho* právě proto, že jsem tehdy nechtěl aktovku s Mužem a Vrátným nechat ležet ladem, byl double bill. Ale jenom jednou, pak už ne, protože s *Burkem* se tehdy muselo zbytečně spěchat, aby představení nebylo příliš dlouhé.

Ladislav Smoček:
Podivné dopoledne
dr. Zvonka Burkeho

(režie L. Smoček,
ČK 1966–1972)

Vladimír Pucholt (Burke) a Václav Kotva (Tichý)

Vladimír Pucholt (Burke)

Jaroslav Wagner (Burke)
a Nina Divíšková (Svatava)

Nina Divíšková (Svatava), Pavel Landovský (Václav),
Vladimír Pucholt (Burke), Jiří Hálek (Outěchová),
Václav Kotva (Tichý)

Nina Divíšková (Svatava), Jiří Hálek (Outěchová),
Pavel Landovský (Václav)

Proto po roce 1989 byl už *Burke* v Činoherním klubu nastudován jako celovečerní hra, umožňující inscenaci maximálně rozvinout. Bez *Bludiště*, samozřejmě. A tak se hraje dodnes.

Je to hra o lidumilovi, který se málem stane několikanásobným vrahem. O čem je ta hra ale doopravdy?

Doopravdy je to – myslím – hra o extrémním, maximálně bezohledném sobectví člověka, o nepřiznaném sobectví, nepřiznaném sobě samotnému. Burke neustále hlásá a zdůrazňuje nutnost dobra a obětavosti, a působí to tak, že on sám je všeobjímající filantropie sama. On těm svým květnatým proklamacím naprosto věří, zvláště ve chvílích, kdy je právě vášnivě pronáší. On je megalomanií nadaný pokrytec; deklarované dobro a obětavost směřované jako výzva k jiným manipuluje rafinovaně, i když možná někdy jen podvědomě, ve svůj prospěch. Jinak, náš lidumil prostě patří k těm, kteří si nepřipustí se sami dovnitř sebe podívat. Nepřipustí si pravdu o sobě. Ke své bezvýznamnosti se přízná až v samém konci své ztroskotané hry s osudy lidí. Ano, z našeho poněkud směšného lidumila by se stal málem vrah. Málem, jelikož Svatavu zničí při prosazování svého zájmu psychicky, aniž by se jí fyzicky dotkl. Definuje jí člověka jako takového sice velmi pravdivě, ale pouze negativně. Všelijak ji straší a varuje před nebezpečným ženichem, až se ona zhroutí a vypadá, že je mrtvá. Ze strachu, že bude považován za vraha, ji Burke nastěhuje do skříňě a vyčítá jí, co mu to provedla. Pak v afektu přiškrtní Tichého, který se nevhodně vrátil potom, co předtím zbaběle utekl z pokojku. Na podlaze bezvládně ležícímu Tichému vyčítá, že nedýchá, a přidá ho do skříňě ke Svatavě. Když bytná, která se dostává s obvyklými buchtami na táce, vidí, že nejen dcera, ale i Tichý v místnosti nejsou, Burke v afektu a proudu výčitek proti bytné v spravedlivém hněvu, že bytná nemá právo se podezřívavě ptát po své dceři a po páni s kyticí, přičemž giganticky zneuctí její buchtu, vyjádří své drtivé a zničující opovržení, tak přitom demonstrativně otevře dveře skříňě, bytná uvidí těla ve skříni, vykřikne a zcepení ve stoje, načež Burke, zřejmě již trochu zadaptován na letální situace, ji nastěhuje rovněž do skříňě, a to již s jistotou, cynicky hravou rozkoší, ale – pořád ještě není úkladný vrah. A když znovu zazní zvonek – je to onen ženich na večeři – Burke, prostoupen svou egocentrickou psychikou, demagogicky vyvodí, že právě ženich je ten pravý, skutečný vrah všech. Jelikož ženich nepřestává zvonit, Burke mu jde otevřít se slovy: „Lidé jsou nesnesitelně vytrvalí – no dobrá, kdo chce kam – jakoby ta skříň byla bezedná!“ Až teprve teď, domnívám se, tím, co právě řekl, se Burke vypracoval ve své mysli k statutu úkladného, opravdového vraha. I když se tak fakticky stane později, když ve chvíli situační nutnosti mázne ženicha po hlavě paličkou na maso, je již teď, na cestě ke dveřím – jak vidno – k úkladnému činu vraždy připraven. Celá hra se zřejmě odehrává v poloze poněkud vyšinuté psychiky, asi nejen Burkeho, ale tak trochu všech. V podtitulu jsem ji tedy nazval „psychologická crazy“. Ale později jsem zvolil současný podtitul „líčená komedie“, abych se pokusil naznačit, že výraz hry, jak je zkomponován zejména vizuálně, nabízí jistou deformaci i ve stylu provedení. Pojmem „líčená“ se myslí líčidla, nikoliv líčit příběh. (V německém překladu hry správně stojí „Geschminkte Komödie“.) Ovšem možná, že „psychologická crazy“ je lepší podtitul.

Ladislav Smoček: Podivné dopoledne dr. Zvonka Burkeho

(režie L. Smoček,
ČK 1990 – dodnes)

Boleslav Polívka (*Burke*)

Hra Ladislava Smočka Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho se v letech 1972–1989 nesměla uvádět. V roce 1971 ji na brněnské JAMU ještě mohl nastudovat režisér Peter Scherhauser s Boleslavem Polívkou, pro kterého se Burke stal absolventskou rolí. V roce 1979 se Miloši Hercíkovi v Klicperově divadle v Kobylicích podařilo vyvzdorovat nové nastudování Ladislava Smočka s Boleslavem Polívkou, i s dlouhými přestávkami v „poloilegální“ inscenaci hráli Jiří Hálek, Dagmar Bláhová, Oldřich Navrátil a Petr Nárožný.

Nina Divíšková (*Svatava*), Jiří Hálek (*Outěchová*)

Bronislav Poloczek (*Václav*), Jiří Hálek (*Outěchová*), Nina Divíšková (*Svatava*)

Boleslav Polívka (Burke), Ondřej Vetchý (Tichý)

Boleslav Polívka (Burke), Jaromír Dulava (Outěchová)

Ivana Chýlková (Svatava), Boleslav Polívka (Burke)

Ivana Chýlková (Svatava), Ondřej Vetchý (Tichý)

Michal Pavlata (Václav), Jaromír Dulava (Outěchová)

Ivana Chýlková (Svatava), Boleslav Polívka (Burke)

Můj pokus o výklad duše Burkeho jako odpověď na zajímavou otázku nemusí být nejlepší. To, že jsem autorem hry, neznámá automaticky, že mám patent na nejchytřejší, úplné či dokonalé postižení všeho, co hra v sobě eventuálně má. Při zaznamenávání děje této hry jsem vše jen zachycoval, nic neřídil tlakem rozumu. Tlak rozumu je něco zcela jiného, než tlak mysli. Čas od času jsem tázán jako teď, a to vždycky improvizuji, musím se vždy, jako teď znovu zamyslet. Zamyslet stejně jako by se jednalo o cizí hru. Nic není ve mně hotového. Pojmenovávat obsah hry, či obsah daného člověka ve hře v analytickém zamyšlení je zcela jiný proces v hlavě, než když hra vzniká. Ale spouň v mém případě to tak je. A často vystihne všechno nejlépe někdo úplně jiný. Myslím, že velmi zajímavě Burkeho jako člověka vystihla moje žena. U příležitosti mého studijního nastudování *Podivného odpoledne dr. Zvonka Burkeho* po mnoha letech opět v Curychu v roce 1986, tentokrát v „Theater am Depot“, jsem ji požádal o pár vět do německého programu. Napsala: „Člověk je pln ideálů a dobré vůle, dokud se všechno daří. Ale projeví se jako sobec, pokrytec a intrigán, když jsou jeho zájmy ohroženy. Ublížen ve svých citech, začne ubližovat druhým. Člověk chce být ušlechtilý a dobrý, ale životní okolnosti prostě takové zpravidla nejsou a ohrožují jeho Já, jeho jistotu. A tehdy se projeví jeho povaha, jaká skutečně je a v takových okamžicích být musí: brání se všemi prostředky jako pes, kterému berou kost. Nepodlehnout tomu dokáže jen málokdo: stojí to příliš mnoho sil a sebeovládání. Deklarovaná morálka člověka se ukáže jen tehdy jako pravdivá, když obstojí ve zkouškách konkrétních životních situací – jestliže ne, byl to jen sebeklam.“

Pamatujete se ještě na premiéru v roce 1966? Kdo na ní byl a jak reagovalo „prapublikum prapremiéry“?

Na „prapremiéru“ se už nepamatuji výrazně, ale na veřejnou předváděčku asi den před premiérou ano. Na oficiální premiéře, vím, že bylo i dost kulturně prominentních lidí, že se diváci výrazně bavili i smáli jako nikdy předtím na žádném mém představení. Ale skutečným a tak trochu šokujícím překvapením byla ta předváděčka. Divadlo bylo to dopoledne k našemu údivu naprosto nabitě, z velké části se dostavili staří i mladí lidé z oboru, asi se nějak rozkřiklo, že se něco jako asi bude dít. Lidé seděli natěsnáni v takovém zvědavém, snad i natěšeném očekávání. Pamatuji se, že tam byli Jánko Roháč, Svíta (režisér Vladimír Svitáček) a někteří další přátelé a známí. Předváděčka *Burkeho* se záhy proměnila v takovou, skoro trvalou explozi, či řadu explozí; výbuchy smíchu často přešly v dlouhý chechot a ten v dlouhý potlesk; ty dlouhé potlesky na otevřené scéně nebraly konce. Pamatuji se, že se chvílemi nedalo hrát dál, zejména při situacích kolem skříně. Byli jsme tím vším až zaskočení, i když, pochopitelně, nikterak zle. Bylo to překvapení, které nikdo nečekal. Ve finální scéně dosáhlo stádia až jakéhosi deliria a závěrečný potlesk byl opravdu třeskatý a nekonečný. Časem jsem si zvykl, už jsem nebyl překvapen vcelku mimořádně vysokou, kladnou mírou přijetí, zejména v závěru. Pak pouze ještě jednou v roce 1967, na zájezdu ve Švédsku, kdy v konci hry ve Stockholmu v divadle Dramaten jeden divák přede mnou, který seděl na krajním sedadle, spadl smíchy ze sedadla do uličky, kde zůstal sedět na zemi a smál se spolu s celým řehťajícím sálem dál. Okázalejší účín této inscenace na jednotlivce jsem od té doby nikde nezažil.

Ladislav Smoček v rozhovoru s Veronikou Bednářovou pro článek publikovaný v týdeníku Reflex 15. března 2015

Luboš Hrůza – návrh scény k inscenaci Smočkovy hry Bludiště (ČK 1966)

MŮJ LUBOŠ HRŮZA

Luboš Hrůza. Luboš Hrůza.

Děje se ve vás, co jste ho znali, to, co ve mně, když někdo jeho jméno jen pronese, nebo když jen třeba čtu jeho jméno, nebo si jen pomyslím jeho jméno?

Okamžitě je on se mnou, přede mnou, ve mně, vidím ho, slyším ho. Slyším, jak se zasměje na něco, co jsem já nebo někdo jiný právě řekl, a září z něj přitom jeho vrozená zvláštní laskavost, nezničitelná laskavost.

Luboš byl vnímavost i citlivost sama. Byl plný ducha. A jeho scénický svět (tvořil u nás i v cizích zemích) byl vyjádřen, ba stále ještě je zřetelně vyjádřen skrze jeho ducha. Každá jeho scéna vyzařuje Lubošovo charisma, ať je to drama či komedie; duševní vklad jeho vysoko talentované osobnosti je neustále patrný a dýchá především ze scénického materiálu. „Víte, scénický výtvarník myslí v materiálu,“ řekl jednou velikán světové scénografie, Josef Svoboda. A Luboš Hrůza je jedním z nejvýraznějších příkladů těch, kdo patří stoprocentně do této kategorie. Vždy zásadně pochopil myšlenkovou podstatu dané hry a obohatil v tomto smyslu celkový výraz inscenace právě tím, že přesně zvolil materiál, a udělil tak inscenaci zvláštní měkkou atmosféru, určitou noblesu v tónech, tvarech, určitou duševní útulnost; promítá tak, vdechuje do toho všeho povahu svého lidství.

U nás v divadle, až do svého odchodu do zahraničí, vytvořil pro mé inscenace tři scény. Pro *Bludiště*, *Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho* a pro hru *Spasení*. Po svém návratu z Norska v roce 1990, kde více než dvacet let byl šéfem výpravy Národního divadla v Oslo, byl autorem výpravy většiny mých inscenací v našem divadle, až do jeho

tak nečekaného a skličujícího odchodu na věčnost. Jak výše zmíněno, je stále ještě přítomen v několika mých inscenacích, silně a dojemně – *Impresário ze Smyrny*, zvláště pak v inscenaci *Maska a tvář* a naposled, zároveň co by jeho poslední scénické dílo vůbec, v *Kunderově hře Ptákovina*.

Luboš chodíval občas k nám, zvláště když třeba přiletěl z Norska. Když se dostavil, rázem jsme společně se ženou pociťovali tu jeho zvláštní útulnost, která z něho vycházela, to jeho, jak to říci, extrovertní kouzlo, tu podmanivost jeho vyjadřování, ten jeho hlas; vše, co říkal, svědčilo o jeho bystrém postřehu, smyslu pro směšné, kdy zvláště sebe nešetřil. Většinou líčil vše s roztomilým nadhledem, a to, že když se jen blížil k pointě, že často nedokázal udržet smích, svědčilo o tom, že on znovu autenticky žil tu situaci v sobě, znovu a znovu ji vlastně nově prožíval; on byl prostě naprostý opak nezáživného papíru. Jeho vnímání světa bylo úžasné. Existuje ovšem o něm v souvislosti se mnou jedna mezi herci, kteří to pamatují, oblíbená hláška. Když, kdysi dávno, byla dekorační zkouška na mou hru *Bludiště*, to byla první naše společná práce vůbec, tak na scéně jím vytvořené, před vchodem do bludiště, kde stával vrátný a prodával lístky, chyběla kamínka, předepsaná ve scénických poznámkách. Bylo to jedno z jeho vzácných přehlédnutí. Když jsem viděl, že tam kamínka chybí, a volal na techniku, kde jsou, s tím, že je zřejmě zapomněli dát na scéně, a technika řekla, že žádná kamínka nejsou, tak Luboš, který seděl v setmělém hledišti daleko opodál, komusi udiveně temperamentním šepetem řekl: „Jak to, dyť to je přece exteriér!“

Když byl u nás, měl u sebe občas skicu, vtipnou kresbu, často týkající se našeho kocoura. Když kocour nebyl zrovna na dohled, vždy se tázal: „A kde je Čič? Mám pro něho kresbu.“ Jméno Čič kocourovi Macíkovi dal on, neboť jednou pochopil, že modrooký Macík je prostě Čič. A bylo to přesné.

Ještě jedno z vyprávění jeho příhod, či jiných líčení, bych nerad opominul. Jedná se o společenskou událost, která se skutečně v Norsku stala. Luboš tím chtěl předvést něco, co by se mohlo nazvat „Duch Norska“, kde žil přes dvacet let. – Osamělý honosný dům. Sjedou se luxusní auta. Bohatí podnikatelé, bankéři, jen malá skupinka několika pánů si jednou za rok dopřeje v onom domě tradiční, specifický oběd. Všichni mají na sobě smoking nebo frak. V prostorné jídelně čeká prostřená tabule. Stříbrné příbory, drahý porcelán. Bude se podávat jako každý rok vzácná specialita. Letadlem sem dopravený, před pár hodinami ulovený losos, v jisté, dosti vzdálené řece. Když všichni pánové jsou usazeni, servíruje se v nádherné míse kouřící vařený losos bez soli. Druhá mísa obsahuje právě uvařené brambory, rovněž bez soli. Pánové si stručně popřejí a pustí se do hostiny. Během jídla se neozve ani slovo. Když je po jídle, pánové si stručně poděkují, zvednou se, ukloní se navzájem pokývnutím hlavy a v autech se rozjedou pryč.

Lubošův dar postřehnout i jemnou směšnost v situaci, která chtěla být seriózně vážná, byl solí jeho života. Ovšem i on byl jinak, jako většina vnímavých a chápajících lidí, prostoupen smutkem z poznání, oním smutkem v pozadí; ale když mu občas dal průchod, promluvil zrale, a i když se rozhořčil na lidi či na poměry, tak to jeho i sebeintenzivnější rozhořčení se nikdy nedotklo hranice patologické nenávisti; prostě tu svou laskavost, která byla součástí jeho podstaty tam někde uvnitř, nic nedokázalo zcela potlačit.

Byl jsem mnohokrát v jeho domku se zahradou na okraji Prahy, kde jsme se radili o budoucí výpravě, a vždycky jsem se na něj nesmírně těšil, i když cesta za volantem k němu byla poměrně dlouhá, on byl můj šťastný cíl. A chci zdůraznit; byl absolutně slušný, naprosto férový a až dojemně pozorný.

Byl jsem tím, s kým vytvořil svou poslední scénu. Smutná čest. A na dekorační zkoušce mu na chvíli nebylo dobře. Nikdo z nás netušil, že za krátký čas odejde navždy. Zůstává ve mně.

A jaký jeho rys byl vůbec nejcharakterističtější? Z Luboše vyzařovala neustále taková lidská útulnost. Neustále.

Ladislav Smoček v roce 2014 pro monografii o Luboši Hružovi,
jejíž vydání připravuje Divadelní ústav – Institut umění

	Poskytovatel čtyřletého grantu na provoz: Hlavní město Praha	Na rok 2015 poskytuje Hlavní město Praha Činohernímu klubu grant ve výši 18.000.000 Kč	
 MINISTERSTVO KULTURY			
Hlavní mediální partner Česká televize			
Partneři Činoherního klubu			
			
			
www.radiohortus.cz			

Facebook

Program

Činoherní čtení s texty Ladislava Smočka vychází k 16. červnu 2015.
Redakce Činoherního čtení: Roman Císař, Petra Honsová, Radvan Pácl.
Koláž na titulní straně: Joska Skalník. Foto: archiv Ladislava Smočka,
Pavel Křivánek, Miloň Novotný, Miroslav Pokorný, Pavel Nesvadba,
Yvona Odrazilová, Pavel Kolský, archiv Luboše Hružy, Ivan Prokop.
Jazyková korektura: Andrea Firtíková.
Grafická úprava: Joska Skalník a Kateřina Skalníková.

www.cinoherniklub.cz

